

Piotr Kasprzyk

Podstawowe zagadnienia dotyczące systemu rejestracji stanu cywilnego na Ukrainie

Studia Prawnoustrojowe nr 9, 123-139

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Kasprzyk

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Podstawowe zagadnienia dotyczące systemu rejestracji stanu cywilnego na Ukrainie

Określenie prawidłowego stanu cywilnego obywateli jest podstawowym warunkiem w obrocie prawnym we wszystkich państwach europejskich. Zarówno osoby fizyczne, jak i państwo są zainteresowani, aby stan cywilny był właściwie wpisany do ksiąg stanu cywilnego. Dotyczy to również wszystkich zdarzeń prawnych podlegających obowiązkowej rejestracji. Rejestracja stanu cywilnego na Ukrainie – podobnie jak i w Polsce – jest domeną państwa. Oczywiście sposób realizacji tego zadania różni oba systemy prawne, a podstawowym czynnikiem wpływającym na tę heterogeniczność jest usytuowanie urzędów zajmujących się rejestracją zdarzeń istotnych z punktu widzenia stanu cywilnego w strukturze organów państwa. Wydaje się, że to usytuowanie stanowi podstawowe kryterium odróżniające poszczególne systemy rejestracji stanu cywilnego także w innych krajach europejskich. W Polsce, pomimo że jest to zadanie z zakresu administracji rządowej, obecnie jest realizowane przez organy gminy, a urząd stanu cywilnego jest komórką organizacyjną urzędu gminy¹. Przepis art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego² w brzmieniu obowiązującym

¹ Zob. art. 3 pkt 19 ustawy z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych między organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. nr 34, poz. 198 ze zm.). W Niemczech obecnie na poziomie federalnym obowiązuje ustawa z dnia 8 sierpnia 1957 r. o stanie cywilnym (*Personenstandsgesetz* – dalej: PStG). Po 25 latach starań o reformę władze federalne dopiero 19 lutego 2007 r. przeforsowały ustawę o reformie prawa o aktach stanu cywilnego, która ostatecznie weszła w życie 1 stycznia 2009 r., „*Bundesgesetzblatt*” I (dalej: BGB I) 2007, nr 5, s. 122. Rejestracja stanu cywilnego w Niemczech, jako zadanie z zakresu administracji państwowej, przekazana została jako zadanie zlecone gminom, por. § 51 PStG, BGB I, s. 1125.

² Tekst jedn. Dz.U. 2004, nr 161, poz. 1688 ze zm. (dalej: p.a.s.c.). Z dniem 27 maja 1990 r. na podstawie art. 39 pkt 2 ustawy kompetencyjnej przepis art. 6 ust. 1–2 p.a.s.c. otrzymał brzmienie: „Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonuje kierownik urzędu stanu cywilnego lub jego zastępca (zastępcy). Kierownikiem urzędu stanu cywilnego jest wójt lub burmistrz (prezydent). Rada gminy może powołać innego kierownika urzędu stanu cywilnego i jego zastępcę (zastępców)”.

przed nowelizacją dokonaną ustawą z dnia 17 maja 1990 r. stanowił, iż czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonuje kierownik urzędu stanu cywilnego, który jest terenowym organem administracji państwowej o właściwości szczególnej stopnia podstawowego.

1. Ogólne wiadomości dotyczące systemu rejestracji stanu cywilnego na Ukrainie

Prawne i organizacyjne podstawy działalności organów rejestracji stanu cywilnego określone są w ustawie z dnia 24 grudnia 1993 r. – O organach rejestracji aktów stanu cywilnego³. W systemie prawnym Ukrainy jest ona podstawowym aktem prawnym dotyczącym działalności organów rejestracji aktów stanu cywilnego, które są powołane do rejestrowania zdarzeń wpływających na stan cywilny osób, tj. urodzenia (*народження*)⁴, zawarcia małżeństwa (*одруження*)⁵, jego rozwiązania przez rozwód (*розірвання шлюбу*)⁶, ustalenia ojcostwa (*встановлення батьківства*), zmiany nazwiska (*переміни прізвища*), imienia (*імені*), imienia odojcowskiego (*імені по батькові*), zgonu (*смерті*)⁷.

W dniu 22 listopada 2007 r. Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy wydało zarządzenie (*наказ*) dotyczący zatwierdzenia w nowej redakcji zasad rejestracji aktów stanu cywilnego (*Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні*). Zmiany te wiązały się z koniecznością dostosowania reguł rejestracji stanu cywilnego na Ukrainie do przepisów ustawy nowelizującej kodeks rodzinny i kodeks cywilny.

³ *Про органи реєстрації актів громадянського стану*, „Відомості Верховної Ради” (dalej: ВВР) 1994, nr 14, s. 78. Zob. także Zasady rejestracji aktów stanu cywilnego na Ukrainie wprowadzone zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości Ukrainy z dnia 18 października 2000 r., N 52/5 (*Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні* введено наказом Міністра юстиції України Про затвердження Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні).

⁴ Zob. także art. 144 ust. 1–4 ustawy z dnia 10 stycznia 2002 r. *Сімейний кодекс України*, ВВР, 2002, nr 21–22, s. 135 (kodeks rodzinny Ukrainy dalej: k.r.) Rejestracji urodzenia dziecka dokonuje się przed państwowym organem rejestracji aktów stanu cywilnego z jednoczesnym ustaleniem jego pochodzenia oraz nadaniem nazwiska, imienia, imienia po ojcu (inaczej odojcowskiego).

⁵ Państwowa rejestracja małżeństwa ustanowiona jest w celu gwarantowania stabilności stosunków między kobietą i mężczyzną, ich dzieci, a także dla dobra państwa i społeczeństwa – zob. art. 27 ust. 1 k.r. Może być dokonana w każdym rejonowym, miejskim oddziale rejestracji aktów stanu cywilnego. Państwową rejestrację małżeństwa potwierdza się aktem małżeństwa (*Свідоцтво про шлюб*), którego wzór zatwierdza Gabinet Ministrów Ukrainy. Zob. także art. 106 i 107 k.r. co do rozwiązania małżeństwa przed państwowym organem rejestracji aktów stanu cywilnego.

⁶ Zgodnie z art. 115 k.r. rozwiązanie małżeństwa potwierdza się aktem rozwiązania związku małżeńskiego (*Свідоцтво про розірвання шлюбу*).

⁷ Rejestracji zgonu dokonuje się w organach rejestracji aktów stanu cywilnego według ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego, według miejsca zgonu lub znalezienia zwłok lub według miejsca pochówku.

Na Ukrainie do rejestrowania zdarzeń cywilnoprawnych, z którymi łączy powstanie, zmianę lub ustanie odpowiednich praw i obowiązków, wpływających na stan cywilny osób, tj. urodzenia, ustalenia ojcostwa, zawarcia małżeństwa, jego rozwiązania przez rozwód, zmiany nazwiska, imienia (imienia odojcowskiego) i zgonu, są powołane w podstawowym zakresie urzędy nazywane oddziałami rejestracji aktów stanu cywilnego (*відділи реєстрації актів цивільного стану*) będące częścią administracji państwowej podległej Ministerstwu Sprawiedliwości Ukrainy⁸. Struktura i organizacja urzędów zajmujących się rejestracją stanu cywilnego na Ukrainie jest jedną z najbardziej rozbudowanych w Europie. Składa się bowiem z oddziałów rejestracji aktów stanu cywilnego:

- 1) Głównego Urzędu Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krym,
- 2) głównych urzędów sprawiedliwości w obwodach⁹,
- 3) kijowskiego i sewastopolskiego miejskiego urzędu sprawiedliwości,
- 4) rejonowych urzędów sprawiedliwości,
- 5) rejonowych w miastach urzędów sprawiedliwości¹⁰,
- 6) miejskich (miast znaczenia obwodowego) urzędów sprawiedliwości,
- 7) organów wykonawczych rad wiejskich (osad), miejskich (oprócz miast o znaczeniu obwodowym).

Organy wykonawcze rad wsi (*сіль*), osad (*селища*), miast (oprócz miast o znaczeniu obwodowym) posiadają ograniczoną kompetencję w zakresie rejestracji stanu cywilnego, prowadzą jedynie rejestrację urodzeń, zgonów, małżeństw oraz uznań dziecka, natomiast nie mogą wprowadzać zmian w aktach stanu cywilnego, których przedmiotem jest: zmiana nazwiska,

⁸ Na ten temat P. Kasprzyk, *Pozycja prawna urzędnika stanu cywilnego w Polsce i na Ukrainie*, [w:] H. Cioch, P. Kasprzyk (red.), *Z zagadnień prawa rodzinnego i rejestracji stanu cywilnego*, Lublin 2007, s. 162 i n. Do zadań związanych z rejestracją stanu cywilnego na poziomie ministerstwa sprawiedliwości w Kijowie powołany jest urząd ds. stanu cywilnego obywateli (*Управління у справах цивільного стану громадян*).

⁹ Oddziały rejestracji aktów stanu cywilnego głównych urzędów sprawiedliwości w obwodach są jednostkami strukturalnymi głównego urzędu sprawiedliwości w danym obwodzie. W ramach kompetencji (obwodowych) urzędów rejestracji stanu cywilnego (*відділи реєстрації актів цивільного стану*) leży nadzór merytoryczny nad rejonowymi oraz miejskimi urzędami stanu cywilnego, przygotowywanie i projektowanie różnego rodzaju aktów prawnych, a także prowadzenie szkoleń. W obwodowym urzędzie rejestracji aktów stanu cywilnego (*обласний РАЦС*) dokonuje się legalizacji dokumentów.

¹⁰ Rejonowy, rejonowy w mieście, miejski (chodzi o miasta o znaczeniu obwodowym) oddział rejestracji aktów stanu cywilnego jest organem miejscowym Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy, utworzonym przez ministerstwo i jemu podległym. Odpowiednio oddziały te podlegają bezpośrednio Głównemu Urzędowi Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości w Autonomicznej Republice Krym, głównym urzędowi sprawiedliwości w obwodach, w Kijowie i Sewastopolu oraz wchodzi w skład odpowiedniego głównego, rejonowego, rejonowego w mieście, miejskiego (miast o znaczeniu obwodowym) urzędów sprawiedliwości. Zob. Наказ Міністерства юстиції України 17 квітня 2002 р. N 30/5 – Про затвердження Типового положення про районний, районний у місті, міський (міста обласного значення) відділ реєстрації актів цивільного стану.

imienia, imienia odojcowskiego, przysposobienie oraz uwierzytelnienie dokumentów. Odpisy powtórne wydawane są jedynie przez oddziały rejestracji aktów stanu cywilnego rejonowych, miejskich (miast o znaczeniu obwodowym), obwodowych, miejskich (w tym kijowskiego i sewastopolskiego) urzędów sprawiedliwości oraz Głównego Urzędu Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krym, a także przez instytucje konsularne oraz przedstawicielstwa dyplomatyczne Ukrainy.

Rejonowym oddziałem rejestracji aktów stanu cywilnego (*РАЦС*) kieruje *начальник районного відділу реєстрації актів цивільного стану*, którego powołuje naczelnik głównego urzędu sprawiedliwości. Naczelnik oddziału kieruje pracą zespołu w urzędzie, zapewnia wykonanie zadań zleconych oddziałowi i realizowanie przez niego swoich funkcji. Poza tym wydaje w granicach swojej kompetencji zarządzenia, organizuje oraz kontroluje ich realizowanie, w tym nadzoruje rejestrację aktów stanu cywilnego miejskich i wiejskich rad, a także zabezpiecza funkcjonowanie rejestracji stanu cywilnego na poziomie osad i wsi.

Organy wykonawcze rad wsi, osad/małych miast (*селищних*), miejskich (oprócz miast o znaczeniu obwodowym) dokonują rejestracji: urodzeń, ustalając przy tym pochodzenie dziecka, a także zawarcia małżeństwa i zgonu. W osadach i wsiach rejestracji stanu cywilnego dokonują osoby stojące na czele tych gromad, tj. *сільський голова* i *секретар*.

Rejestracji stanu cywilnego obywateli Ukrainy zamieszkałych za granicą dokonują placówki konsularne i przedstawicielstwa dyplomatyczne Ukrainy, m.in. prowadzą one rejestrację urodzenia z jednoczesnym ustaleniem pochodzenia dziecka, a także rejestrację zgonu, małżeństwa, rozwodu, zmiany imion obywateli ukraińskich. Ukraińskie placówki dyplomatyczne również przyjmują i rozpatrują wnioski obywateli o wniesienie zmian, uzupełnień, sprostowań, wznowień oraz unieważnień aktów stanu cywilnego zalegalizowanych w Ukrainie. Rejestracja stanu cywilnego zgodnie z wnioskiem cudzoziemców lub osób bez obywatelstwa prowadzona jest zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy¹¹.

Kierownikiem lub specjalistą oddziału rejestracji aktów stanu cywilnego może zostać obywatel Ukrainy, który posiada wyższe wykształcenie prawnicze i jest rekomendowany przez komisję kwalifikacyjną do pracy w oddziałach rejestracji aktów stanu cywilnego¹². Kierownika oddziału powołuje naczelnik

¹¹ Zagraniczne akty stanu cywilnego oraz inne dokumenty wydane przez organy państw obcych w granicach swego upoważnienia są uznawane po legalizacji przez konsula, chyba że umowa międzynarodowa ratyfikowana przez Radę Najwyższą Ukrainy stanowi inaczej, por. pkt 1.9 Zasad rejestracji aktów stanu cywilnego na Ukrainie. Na Ukrainie nieznana jest instytucja transkrypcji aktów stanu cywilnego. Dokumenty, sporządzone w języku obcym składane są w celu rejestracji aktu stanu cywilnego wraz z urzędowymi tłumaczeniami.

¹² Zob. art. 10 ustawy z dnia 24 grudnia 1993 r. – O organach rejestracji aktów stanu cywilnego, ВВР, 1994, nr 14, s. 78. (*Про органи реєстрації актів громадянського стану*, Вводиться в дію Постановою ВР N 3817-ХІІ від 24 грудня 1993).

Głównego Urzędu Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krym, głównych urzędów sprawiedliwości w obwodach, w miastach Kijowie i Sewastopolu, który sprawuje i koordynuje działalność organów rejestracji aktów stanu cywilnego. W celu określenia poziomu przygotowania osób, które zamierzają pracować w oddziałach rejestracji aktów stanu cywilnego na stanowisku kierownika lub specjalisty, powoływana jest komisja kwalifikacyjna¹³. Na Ukrainie naczelnik i specjalista posiada status urzędnika państwowego, do którego mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 16 grudnia 1993 r. – O służbie państwowej¹⁴.

Ukraińskie księgi stanu cywilnego w odróżnieniu od polskich prowadzone są w dwóch egzemplarzach¹⁵. Pierwopisy sporządzone na terytorium danego rejonu (miasta), a także księgi metrykalne, sporządzane do momentu utworzenia urzędów stanu cywilnego przechowywane są w archiwum tego urzędu, według ich miejsca sporządzenia. Kolejne egzemplarze ksiąg oraz księgi metrykalne sporządzone na terytorium obwodu (*області*), miasta (*міста*) przechowywane są w archiwach urzędu stanu cywilnego Głównego Urzędu Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krym, obwodowych, kijowskich oraz sewastopolskich miejskich urzędach sprawiedliwości¹⁶. Rejestracji zdarzeń dotyczących zmian w zakresie stanu cywilnego państwowy organ rejestracji aktów stanu cywilnego dokonuje w księgach według specjalnego wzoru. Są one jedynym i wyłącznym dowodem faktów w nich stwierdzonych¹⁷. Wzory ksiąg aktów stanu cywilnego zatwierdza Gabinet Ministrów Ukrainy.

Podobnie jak w Polsce, na Ukrainie urzędnicy stanu cywilnego nie mogą dokonywać wpisów czy wprowadzać zmian, uzupełnień, sprostowań w stosunku do siebie i członków swojej rodziny.

Za granicą rejestracji stanu cywilnego dokonuje konsul zgodnie z instrukcją o trybie rejestracji aktów stanu cywilnego w przedstawicielstwach dyplomatycznych oraz placówkach konsularnych Ukrainy, wprowadzonej zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości Ukrainy i Ministra Spraw Zagranicz-

¹³ Zob. art.12 ww. ustawy, a także przepisy wydane przez Dyrektora Departamentu w sprawach stanu cywilnego obywateli – O zatwierdzeniu przepisów dotyczących komisji kwalifikacyjnych organów rejestracji aktów stanu cywilnego (*Про затвердження Положення про кваліфікаційну комісію органів реєстрації актів цивільного стану* wprowadzone *Наказом Міністерства юстиції України від 26 березня 2003 р. N /24 5*). Na ten temat P. Kasprzyk, *Pozycja prawna urzędnika...*, s. 166 i n.; idem, *Юридичний статус службовця (керівника відділу) реєстрації актів цивільного стану у вибраних європейських країнах*, [w:] P. Kasprzyk (red.), *Актуальні питання з галузі сімейного законодавства та реєстрації актів цивільного стану*, Lublin 2007, s. 119 i n.

¹⁴ Закон України – *Про державну службу*, Вводиться в дію Постановою ВР N 3724-ХІІ, від 16.12.1993 (ВВР, 1993, nr 52, s. 4906, 491).

¹⁵ Por. art. 23 *Про органи реєстрації актів громадянського стану*; art. 23 p.a.s.c.

¹⁶ Art. 23 *Про органи реєстрації актів громадянського стану*.

¹⁷ Zob. art. 1 i 19 *Про органи реєстрації актів громадянського стану*, por. art. 4 p.a.s.c.

nych Ukrainy z dnia 23 maja 2001 r.¹⁸ Posiada więc on uprawnienia do rejestracji: urodzenia dziecka z jednoczesnym określeniem jego pochodzenia i nadania nazwiska, imienia oraz imienia ojcowskiego¹⁹, małżeństwa wyłącznie między obywatelami Ukrainy, którzy zgodnie z prawem przebywają za granicą²⁰, rozwiązania małżeństwa między obywatelami Ukrainy, nawet jeżeli jeden z nich mieszka za granicą, zgonu obywateli Ukrainy, zmarłych za granicą²¹, zmiany imienia obywateli Ukrainy, którzy na stałe zamieszkują za granicą²². Konsul ma prawo wydać obywatelowi Ukrainy, który mieszka za granicą, zaświadczenie o stanie rodziny (*довідка про сімейний стан*). Jeżeli obywatel wcześniej przebywał w związku małżeńskim, konsul powinien uprzedzić go o tym, że wraz z zaświadczeniem o stanie rodzinnym powinien złożyć do organów rejestracji aktów stanu cywilnego Ukrainy dokument, który stwierdza ustanie małżeństwa poprzedniego (odpis lub orzeczenie sądu o rozwiązaniu związku małżeńskiego, odpis aktu zgonu jednego z małżonków lub inne dokumenty, które potwierdzają ustanie małżeństwa poprzedniego, przewidziane w prawie obcym). Jeżeli przy rejestracji zgonu konsul uzyska informacje o niepełnoletnich dzieciach zmarłego, które zostały bez opieki rodzicielskiej, w tym samym dniu zawiadamia o tym Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy. Konsul przyjmuje oraz rozpatruje wnioski obywateli Ukrainy, którzy zamieszkują w jego okręgu konsularnym, o dokonanie zmian, uzupełnień lub sprostowań do aktów stanu cywilnego, a także o odtworzenie utraconych aktów stanu cywilnego.

Akty stanu cywilnego sporządzone w instytucjach konsularnych oraz przedstawicielstwach dyplomatycznych Ukrainy przekazywane są do urzędu stanu cywilnego kijowskiego miejskiego urzędu sprawiedliwości, a drugie egzemplarze – do wydziału rejestracji aktów stanu cywilnego kijowskiego obwodowego urzędu sprawiedliwości²³. Jeżeli dziecko urodziło się za granicą i jego urodzenie nie zostało zarejestrowane w instytucji konsularnej, przedstawicielstwie dyplomatycznym Ukrainy czy w kompetentnym organie państwa obcego, to w takich przypadkach dokument potwierdzający urodzenie dziecka powinien być w odpowiedni sposób zalegalizowany²⁴.

Do zadań organów rejestracji aktów stanu cywilnego należą: gwarancja pełnej, przeprowadzonej w terminie i prawidłowej rejestracji aktów stanu

¹⁸ Zob. *Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України* введено наказом Міністра юстиції України, Міністра закордонних справ України від 23 травня 2001 р. N 32/5/10.

¹⁹ Por. pkt 2.1 *Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану*.

²⁰ Por. *ibidem*, pkt 4.1.

²¹ Por. *ibidem*, pkt 3.1.

²² Por. *ibidem*, pkt 6.1.

²³ Art. 24 *Про органи реєстрації актів громадянського стану. (Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України)*.

²⁴ Zob. pkt 2.10 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

cywilnego; prowadzenie państwowego rejestru aktów stanu cywilnego obywateli; wniesienie do zapisów aktowych koniecznych zmian, uzupełnień i poprawek, odtworzenie utraconych oraz unieważnienie powtórnie złożonych zapisów aktowych, prowadzenie archiwum oraz wydawanie obywatelom odpowiednich dokumentów dotyczących rejestracji. Kontrolę nad oddziałami rejestracji aktów stanu cywilnego sprawuje Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy, Główny Urząd Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krymu, główne urzędy sprawiedliwości w obwodach, miastach Kijowie i Sewastopolu, rejonowe, rejonowe w mieście, miejskie (miasta o znaczeniu obwodowym) urzędy sprawiedliwości.

2. Rejestracja podstawowych zdarzeń prawnych istotnych dla określenia stanu cywilnego na Ukrainie

Państwowe oddziały rejestracji aktów stanu cywilnego, rejonowe, rejonowe w mieście, miejskie (miasta o znaczeniu obwodowym) urzędy stanu cywilnego prowadzą rejestrację: urodzenia (*реєстрація народження*), ustalając przy tym pochodzenie dziecka, zawarcia małżeństwa (*реєстрація шлюбу*), zgonu (*реєстрація смерті*), rozvodu (*реєстрація розірвання шлюбу*), zmiany imion (*реєстрація зміни імені*) oraz rozpatrują wnioski obywateli o wniesienie zmian, uzupełnień, odtworzenie, sprostowanie, a także unieważnienie dokonanych wpisów w aktach stanu cywilnego (*внесення змін, доповнень, поновлень та анулювань до актових записів цивільного стану*)²⁵ oraz zgodnie z przepisami prawa przechowują księgi stanu cywilnego²⁶.

Rejestracji urodzenia dziecka na Ukrainie dokonuje państwowy organ rejestracji stanu cywilnego właściwy według miejsca urodzenia dziecka lub według miejsca zamieszkania jego rodziców albo jednego z nich, z jednoczesnym ustaleniem jego pochodzenia oraz nadaniem nazwiska, imienia, imienia odojcowskiego²⁷. Do zgłoszenia urodzenia się dziecka w pierwszej kolej-

²⁵ Zob. *Про затвердження Положення про порядок зміни, доповнення, поновлення та анулювання актових записів цивільного стану* wprowadzony zarządzeniem N 86/5 z 26 września 2002 r. Zob. art. 18 i 23 ustawy z dnia 24 grudnia 1993 r. – O organach rejestracji aktów stanu cywilnego. Przepis art. 23 zatytułowany „Archiwa oddziałów rejestracji aktów stanu cywilnego” określa sposób, warunki i terminy przechowywania ksiąg rejestracji aktów stanu cywilnego oraz ksiąg metrykalnych w oddziałach rejestracji aktów stanu cywilnego. Sposób przekazywania ksiąg do archiwum państwowego określony jest odrębnymi przepisami wydanymi przez Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy w uzgodnieniu z Głównym Urzędem Archiwalnym.

²⁶ Odpisy powtórne wydawane są jedynie przez wydziały rejestracji aktów stanu cywilnego rejonowych, dzielnicowych, miejskich (miast o znaczeniu obwodowym), obwodowych, kijowskiego, sewastopolskiego, miejskich urzędów sprawiedliwości oraz Głównego Urzędu Sprawiedliwości Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy w Autonomicznej Republice Krym, a także przez instytucje konsularne oraz przedstawicielstwa dyplomatyczne Ukrainy (zob. art. 22 *Про органи реєстрації актів громадянського стану*).

²⁷ Zob. pkt. 2.1 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

ności zobowiązani są rodzice, nie później niż w ciągu jednego miesiąca od dnia urodzenia dziecka, a w przypadku poważnej przeszkody uniemożliwiającej im zgłoszenie urodzenia dziecka zobowiązani są w dalszej kolejności krewni lub upoważniony przedstawiciel zakładu opieki zdrowotnej²⁸. Jeżeli rejestracji urodzenia dokonuje inna osoba aniżeli rodzic, wnioskodawca powinien okazać paszport lub inny dokument stwierdzający tożsamość, a w rubryce „Uwagi” (*Для відміток*), wpisuje się serię, numer, datę wydania danego dokumentu, a także organ, który wydał dokument. Po dokonaniu zgłoszenia sporządza się akt urodzenia (*Свідоцтво про народження*). Jeżeli rejestracji urodzenia dziecka dokonuje się według miejsca zamieszkania rodziców lub jednego z nich, to miejscem urodzenia dziecka w akcie urodzenia, na wniosek rodziców, może być wskazane rzeczywiste miejsce urodzenia dziecka lub miejsce zamieszkania rodziców, w takim przypadku powinna być uczyniona odpowiednia adnotacja w rubryce „Uwagi” (*Для відміток*), którą podczas rejestracji poświadczą się podpisami rodziców lub jednego z nich.

Rejestrację urodzeń dzieci, które urodziły się podczas podróży, na statku lub w innej oddalonej miejscowości, gdzie nie ma organów rejestracji aktów stanu cywilnego, dokonuje się według miejsca zamieszkania rodziców lub jednego z nich, nie później niż w ciągu jednego miesiąca od dnia powrotu. Na wniosek rodziców jako miejsce urodzenia dziecka w akcie urodzenia wpisuje się miejsce zamieszkania rodziców lub rzeczywiste miejsce urodzenia, jeżeli jest ono potwierdzone w zaświadczeniu o urodzeniu dziecka²⁹. W przypadku, gdy wniosek dotyczący rejestracji urodzenia dziecka został przesłany po upływie roku od dnia jego urodzenia, a przed upływem ukończenia przez niego 16 lat, to rejestracji dokonuje się w oddziale rejestracji aktów stanu cywilnego według miejsca zamieszkania dziecka, w księdze rejestracji wznawionych aktów o urodzeniu, na zasadach ogólnych jak pierwotnie, ale po numerze porządkowym zaznacza się „Rejestracja po terminie” (*Рєєстрація з пропуском терміну*)³⁰.

Zasady dotyczące ustalenia pochodzenia dziecka są podobne do tych, jakie obowiązują w prawie polskim. Przyjmuje się, że dziecko urodzone w małżeństwie pochodzi od obojga małżonków. W taki sam sposób ukraiński

²⁸ Zob. art. 144 ust. 1 i 2 k.r. oraz pkt 2.1 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

²⁹ Zob. pkt 2.9 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

³⁰ W takich przypadkach jednocześnie składa się: (1) zaświadczenie wystawione przez państwową służbę zdrowia o urodzeniu dziecka (*медичне свідоцтво про народження*) w formie druku N 103/o-95; (2) zaświadczenie wystawione przez państwową służbę zdrowia o przebywaniu dziecka pod opieką zakładu leczniczego w formie druku N 103-1/o-96; (3) zaświadczenie z miejsca zamieszkania dziecka (*довідка з місця проживання*). Przy braku takiego zaświadczenia dane o miejscu zamieszkania dziecka mogą być potwierdzone paszportem lub dokumentem stwierdzającym tożsamość jednego z rodziców. Jednocześnie składane są dokumenty potwierdzające pochodzenie dziecka. Rejestracji urodzenia osób, które osiągnęły 16 rok życia, dokonuje oddział rejestracji aktów stanu cywilnego na podstawie odpowiednich przepisów.

ustawodawca ustala ojcostwo na podstawie domniemania, że ojcem dziecka jest mąż matki. Z tą różnicą, że w ukraińskim prawie rodzinnym oboje małżonkowie mogą złożyć do urzędu stanu cywilnego wspólny wniosek o niewpisywaniu męża matki jako ojca dziecka. W prawie rodzinnym Ukrainy pochodzenie dziecka od małżonków określa się na podstawie aktu małżeństwa (*Свідоцтво про шлюб*) oraz dokumentu zakładu opieki zdrowotnej o urodzeniu dziecka przez żonę (*медичне свідоцтво про народження*). W przypadku urodzenia dziecka w czasie trwania związku małżeńskiego lub przed upływem dziesięciu miesięcy po rozwiązaniu lub unieważnieniu małżeństwa przyjmuje się, że pochodzi ono od małżonków, chyba że matka dziecka w tym czasie zawarła ponowny związek małżeński³¹. Zawarcie ponownego małżeństwa nie w każdym przypadku spowoduje wpisanie do aktu urodzenia męża matki. Ustawodawca ukraiński przeciwieństwie do polskiego jest bardziej elastyczny i daje możliwość ustalania ojcostwa byłego męża na podstawie wspólnego wniosku lub orzeczenia sądu³². Obalenie domniemania pochodzenia dziecka z małżeństwa następuje również na skutek orzeczenia sądu o ustaleniu dla małżonków warunku oddzielnego zamieszkania. Po upływie dziesięciu miesięcy oddzielnego zamieszkania dziecko uważane jest za nie pochodzące od męża matki³³. Wydaje się, że takie rozwiązanie jest bardziej optymalne i daje lepszą możliwość ustalenia stanu prawnego zgodnego z aktualnym stanem faktycznym.

Jeżeli nie zachodzi domniemanie pochodzenia dziecka z małżeństwa lub też w inny sposób nie zostało ustalone pochodzenie dziecka od określonego mężczyzny, w rubryce „ojciec” wpisuje się dane zasłaniające fakt, że ojciec jest nieznany. W takiej sytuacji – podobnie jak to przyjęto w regulacjach polskiego Prawa o aktach stanu cywilnego – w księdze urodzeń wpisuje się w miejsce nazwiska ojca nazwisko matki, a imię zapisuje się zgodnie z wnioskiem matki³⁴.

W przypadku urodzenia dziecka przez kobietę, która została zapłodniona *in vitro* z materiału genetycznego pochodzącego od obojga małżonków rejestracji urodzenia dokonuje się na wniosek małżonka, który wyraził zgodę na zapłodnienie. W takim przypadku wraz z zaświadczeniem potwierdzającym urodzenie dziecka przez daną kobietę składa się pisemne oświadczenie małżonków, poświadczone przez notariusza, o uznaniu dziecka³⁵. Wniosek dotyczący rejestracji urodzenia dziecka rodzice zobowiązani są złożyć niezwłocznie, nie później niż w ciągu jednego miesiąca od dnia urodzenia dziecka,

³¹ Zob. art. 122 i 124 k.r. Co do ustalenia pochodzenia dziecka zob. art. 122–133 k.r.

³² Zob. art. 124 k.r.

³³ Zob. pkt 2.13 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*. Por. w przypadku separacji art. 62 § 1 zdanie drugie k.r.o.

³⁴ Zob. art. 135 ust. 1 k.r., por. art. 42 p.a.s.c.

³⁵ W polskim prawie rodzinnym nie ma regulacji, która by wprost odnosiła się do ustalenia pochodzenia dziecka poczętego w drodze sztucznego zapłodnienia.

a zakład opieki zdrowotnej, jeżeli dziecko urodziło się martwe, nie później niż w czasie trzech dni³⁶. Ten krótki termin odnosi się również do rejestracji dziecka znalezione, którego rodzice są nieznanymi i liczony jest od momentu znalezienia dziecka³⁷.

W polskim prawie rodzinnym nie ma regulacji prawnej, która by wprost odnosiła się do ustalenia pochodzenia dziecka poczętego w drodze sztucznego zapłodnienia. Do niedawna macierzyństwo biologiczne zawsze pokrywało się z genetycznym, tzn. w organizmie kobiety mogła rozwijać się tylko ciąża powstała z jej komórki jajowej, nie znano bowiem technik medycznych umożliwiających inne macierzyństwo. Dlatego nie budziło wątpliwości, że wykazanie ciąży i porodu jest wystarczające dla ustalenia prawnego stosunku macierzyństwa, a także co do zasady nie przedstawia nadzwyczajnych trudności i nie wymaga regulacji prawnych za wyjątkiem nałożenia na określone podmioty obowiązku zgłoszenia faktu urodzenia do specjalnego rejestru stanu cywilnego. Przyjmowano, że matka zawsze jest znana (*mater semper certa est*). Obecnie trwają prace nad nowymi rozwiązaniami w zakresie pozasądowego ustalenia ojcostwa pozamałżeńskiego (tzw. uznanie ojcostwa), nie zmieniające jednak istoty obowiązującej regulacji³⁸. Projekt nie przewiduje zmiany stanu prawnego odnośnie do sądowego ustalenia ojcostwa, a w szczególności pozostaje przy koncepcji domniemania, którego podstawą jest obcowanie mężczyzny wskazanego jako ojciec z matką dziecka w tzw. ustawowym okresie koncepcyjnym. W związku z tym nadal wyeliminowana jest możliwość sądowego ustalenia ojcostwa w przypadku tzw. sztucznego zapłodnienia.

W odróżnieniu od prawa ukraińskiego dla dziecka o nieustalonym pochodzeniu w polskim urzędzie stanu cywilnego sporządza się akt na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego. Sporządzony akt nie może zawierać żadnych wpisów wskazujących na jego nieustalone pochodzenie.

Małżeństwo w prawie ukraińskim jest definiowane jako związek rodzinny kobiety i mężczyzny, zarejestrowany przez organ państwowy rejestracji aktów stanu cywilnego³⁹. Jest to więc dobrowolny związek monogamiczny osób różnej płci, zarejestrowany w oddziale rejestracji aktów stanu cywilnego

³⁶ Zob. pkt 2.2 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*. Por. art. 38 ust. 2 p.a.s.c. Po urodzeniu dziecka martwego w polskim urzędzie stanu cywilnego nie sporządza się aktu zgonu.

³⁷ Zob. pkt 2.12 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

³⁸ W dniu 10 grudnia 2007 r. wpłynął poselski projekt o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 629). Pierwsze czytanie odbyło się na posiedzeniu Sejmu 24 lipca 2008 r., po czym projekt skierowano do komisji nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach. Projekt ten był rozpatrywany w tejże komisji wspólnie z rządowym projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 888), który wpłynął 14 sierpnia 2008 r. Projekty ustaw zawarte w drukach nr 629 i 888 rozpatrywane były wspólnie i objęte jednym numerem druku 1111. Sejm uchwalił dnia 6 listopada 2008 r. ustawę o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw. Senat nie wniósł do niej poprawek, a Prezydent RP podpisał dnia 28 listopada 2008 r. Została ona opublikowana w Dz.U. nr 220, poz. 1431.

³⁹ Por. art. 21 k.r.

go. Państwową rejestrację małżeństwa na Ukrainie prowadzi się w celu zagwarantowania stabilności stosunków między kobietą i mężczyzną, ich dzieci, a także dla dobra państwa i społeczeństwa⁴⁰. Na Ukrainie nadal uznaje się tylko małżeństwa zarejestrowane w państwowych urzędach stanu cywilnego. Z niezrozumiałych względów Rada Najwyższa z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy przyjęła bezprecedensową decyzję dotyczącą wykreślenia przepisu o uroczystej rejestracji związku małżeńskiego w oddziałach rejestracji aktów stanu cywilnego. Dlatego nadzieja na wprowadzenie na Ukrainie złożenia przysięgi w momencie rejestracji małżeństwa w urzędzie państwowym znowu odsunęła się w czasie. Każda para ma prawo do rejestracji małżeństwa w jakimkolwiek miejscu, niezależnie od miejsca zamieszkania jej lub rodziców. Kodeks rodzinny wyraźnie określa warunki zawierania oraz tryb rejestracji małżeństwa, a także skutki ich naruszenia⁴¹. Sankcją stosowaną w przypadku naruszenia określonych prawem warunków zawarcia małżeństwa, a także stwierdzenia jego fikcyjności jest jego nieważność. Podstawy nieważności zostały sformułowane w art. 38–41 k.r. Odrębną instytucją w ustawodawstwie rodzinnym Ukrainy, obok nieważnego lub niezawartego związku małżeńskiego, jest instytucja rozwiązania związku małżeńskiego, mająca największe praktyczne znaczenie.

Zawarcie małżeństwa na Ukrainie nie może odbyć się przez pełnomocników, dlatego nupturienti muszą osobiście złożyć oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński. W przypadku braku jednoczesnej obecności nupturientów małżeństwo w myśl art. 48 k.r. uważa się za niezawarte. Przed zawarciem małżeństwa są oni zobowiązani do złożenia wniosku o rejestrację małżeństwa, który traci moc po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia. Organy państwowej rejestracji aktów stanu cywilnego zobowiązane są zapoznać osoby, które złożyły wniosek o rejestrację małżeństwa, z ich prawami oraz obowiązkami jako przyszłych małżonków i rodziców oraz uprzedzić o odpowiedzialności i ewentualnych konsekwencjach w razie zatajenia przeszkód do zawarcia małżeństwa⁴². Poza tym mają one obowiązek zapoznać osoby, które zawierają związek małżeński z warunkami oraz trybem zawarcia związku małżeńskiego oraz powinny być przekonane o tym, że nupturienti posiadają nawzajem wiedzę na temat ich stanu zdrowia i stanu rodzinnego⁴³.

⁴⁰ Zob. art. 27 k.r.

⁴¹ Wiek zawierania małżeństwa pozostał niezmienny: dla mężczyzn 18 lat, dla kobiet 17 lat. Pewnym *novum* jest udzielenie sądom prawa do obniżenia wieku zawierania małżeństwa na wniosek osoby, która nie osiągnęła jeszcze tego wieku, lecz ukończyła 14 lat. Sąd może zezwolić na zawarcie małżeństwa w innych przypadkach, np. między rodzonym dzieckiem osoby adoptującej a osobą zaadoptowaną czy między dziećmi zaadoptowanymi przez tę samą osobę. W kodeksie rodzinnym po raz pierwszy zostały zakazane małżeństwa pomiędzy kuzynami oraz pomiędzy ciotką (wujem, stryjem) a siostrzeńcem (siostrzenicą) lub bratankiem (bratanicą).

⁴² Zob. art. 29 k.r.

⁴³ Zob. pkt 4.6 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

Małżeństwo powinno być zawarte po upływie jednego miesiąca od dnia złożenia wniosku o rejestrację (odpowiednik zapewnień w Polsce)⁴⁴. Podobnie jak w Polsce wraz ze złożeniem oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński nupturienti mają prawo wyboru nazwiska jednego z nich jako wspólnego nazwiska małżonków lub mogą pozostać przy nazwiskach dotychczasowych albo dołączyć do swojego nazwiska nazwisko partnera, jeżeli natomiast chcą nosić nazwisko dwuczłonowe, za ich zgodą określa się, które z nazwisk będzie zapisane jako pierwsze, o czym dokonuje się odpowiedniej adnotacji w rubryce „Uwagi” (*Для відміток*)⁴⁵. Oświadczenie o wyborze więcej niż dwóch nazwisk jest niedopuszczalne, jeżeli nie wynika to z tradycji mniejszości narodowej, do której należą nupturienti.

Osoby, które wcześniej przebywały już w związku małżeńskim, mogą zawrzeć ponowny związek małżeński po okazaniu dokumentów potwierdzających ustanie małżeństwa poprzedniego, tj. odpisu aktu rozwiązania związku małżeńskiego, odpisu aktu zgonu jednego z małżonków, orzeczenia sądu lub decyzji urzędu stanu cywilnego o unieważnieniu małżeństwa (*свідоцтво про розірвання шлюбу, свідоцтво про смерть одного з подружжя*)⁴⁶.

Cudzoziemcy oraz osoby bez obywatelstwa chcące na Ukrainie zawrzeć związek małżeński powinny okazać dokument stwierdzający ich tożsamość. Jeżeli w paszportach lub innych dokumentach tożsamości brak jest danych dotyczących stanu rodzinnego, należy jednocześnie złożyć dokument zalegalizowany przez instytucję konsularną lub przedstawicielstwo dyplomatyczne Ukrainy w danym kraju potwierdzający fakt, iż nie przebywają oni w związku małżeńskim. Wymienione dokumenty mogą zostać wydane lub legalizowane przez instytucję konsularną lub przedstawicielstwo dyplomatyczne danego kraju na Ukrainie oraz legalizowane przez departament służby konsularnej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy⁴⁷.

⁴⁴ Zob. art. 32 ust. 1 k.r. Z ważnych przyczyn urzędnik stanu cywilnego może zezwolić na zawarcie małżeństwa po upływie terminu lub go skrócić w przypadku ciąży kobiety, urodzenia przez nią dziecka, a także bezpośredniego zagrożenia dla życia nupturientów. Taki sam okres „wyczekiwania” został przewidziany w art. 4 k.r.o.

⁴⁵ Zob. art. 35 i 53 k.r., pkt 4.26 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*. Por. art. 25 k.r.o.

⁴⁶ W przypadku obywateli Ukrainy, których małżeństwo zostało rozwiązane za granicą, a także osób bez obywatelstwa, dokumentem takim może być orzeczenie sądu o rozwiązaniu związku małżeńskiego, jeżeli według ustawodawstwa danego państwa obcego jest ono prawomocne, odpis aktu rozwiązania związku małżeńskiego (*свідоцтво про розірвання шлюбу*) lub zgonu jednego z małżonków albo inne dokumenty, potwierdzające ustanie małżeństwa poprzedniego, które są przewidziane ustawodawstwem państwa obcego, odpowiednio zalegalizowane wraz z dołączonym tłumaczeniem, chyba że umowa międzynarodowa potwierdzona przez Radę Najwyższą Ukrainy stanowi inaczej.

⁴⁷ Dokumenty dotyczące stanu rodzinnego co do zasady ważne są przez okres sześciu miesięcy od dnia wydania (jeżeli nie jest ustalony inny termin). O okazanym dokumencie sporządza się odpowiednią adnotację w rubryce „Uwagi”.

Rozwiązanie małżeństwa na Ukrainie, tak samo jak wcześniej w ZSRR, należy do kompetencji urzędów stanu cywilnego i sądu. W prawie rodzinnym Ukrainy małżonkowie mogą uzyskać rozwód albo na wspólny złożony na piśmie wniosek małżonków lub jednego z nich w trybie administracyjnym w myśl przepisów art. 106 i 107 k.r., albo na żądanie obojga lub jednego z małżonków w drodze orzeczenia sądu zgodnie z przepisem art. 109 k.r. Tryb rozwiązania małżeństwa przez urząd stanu cywilnego regulują nie tylko normy kodeksu rodzinnego, lecz również Reguły rejestracji aktów stanu cywilnego na Ukrainie⁴⁸. Procedura rozwodowa prowadzona przez organ administracyjny, tj. urząd stanu cywilnego, swoim rodowodem sięga ustawodawstwa sowieckiego z 1926 r. Wówczas w Kodeksie ustaw o rodzinie, opiece, małżeństwie i aktach stanu cywilnego (*Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану*) unormowano, że rozwód może być przeprowadzony na podstawie wniosku pisemnego lub ustnego jednego z małżonków bez zgody, a nawet wiedzy współmałżonka⁴⁹.

Rozwiązanie związku małżeńskiego w postępowaniu administracyjnym może nastąpić w stosunku do małżeństwa nie posiadającego wspólnych małoletnich dzieci, niezależnie od istnienia pomiędzy małżonkami sporu majątkowego, w drodze postanowienia wydanego przez urzędnika stanu cywilnego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania małżonków lub jednego z nich. Jeżeli jedno z małżonków ze względu na ważne powody (ciężka choroba, długotrwała delegacja, zamieszkanie w oddalonej miejscowości) nie może osobiście złożyć wniosku o rozwiązanie małżeństwa do państwowego urzędu stanu cywilnego, wniosek ten, poświadczony przez notariusza bądź inną uprawnioną osobę, może w jego imieniu złożyć drugi z małżonków. We wniosku o rozwiązanie małżeństwa wnioskodawcy powinni podać okoliczności uzasadniające wydanie takiego postanowienia, nie podając jednak powodów rozkładu wspólnoty małżeńskiej. Jednak w praktyce, z uwagi na prawo małżonków do zachowania tajemnicy życia osobistego, przyczyny, które podawane są we wniosku, często są dalekie od rzeczywistości i nie mają znaczenia prawnego⁵⁰. Przed przyjęciem wniosku o rozwiązanie małżeństwa z osobami składającymi wniosek o rozwiązaniu małżeństwa zostaje przeprowadzona

⁴⁸ Zatwierdzone zarządzeniem Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy z dnia 18 października 2000, N 52/5 w redakcji nakazu Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy od dnia 22 listopada 2007 r., N 1154/5.

⁴⁹ Na ten temat З. Ромовська, *Сімейний кодекс України, Науково-практичний коментар*, Київ 2006, s. 232. Na podstawie rozporządzenia Centralnego Komitetu Wyborczego i Rady Komisarzy Narodowych Związku Radzieckiego z dnia 27 czerwca 1936 r. rozwód mógł być orzeczony w urzędzie stanu cywilnego. Od 8 lipca 1944 r. ukazem Prezydium Rady Najwyższej ZSRR ustanowiona została wyłącznie sądowa procedura rozwodowa (*Указ Президії Верховної Ради СРСР*). Administracyjna procedura rozwodowa została przywrócona w 1968 r. na podstawie ustawodawstwa ZSRR oraz republik związkowych o małżeństwie i rodzinie (*Основами законодавства РСР та союзних республік про шлюб та сім'ю*).

⁵⁰ З. Ромовська, op. cit., s. 234.

rozmowa dotycząca momentu ustania małżeństwa oraz trybu i warunków rejestracji rozwiązania małżeństwa. Małżeństwo może zostać rozwiązane w trybie administracyjnym również na wniosek jednego z małżonków, jeżeli drugi z małżonków: (1) nie ma ustalonego miejsca pobytu, (2) został ubezwłasnowolniony lub (3) został skazany za przestępstwo i pozbawiony wolności na okres nie krótszy niż 3 lata⁵¹. I w tym przypadku małżeństwo może zostać rozwiązane niezależnie od istnienia pomiędzy małżonkami sporu majątkowego lub niemajątkowego, np. związanego z wykonywaniem władzy rodzicielskiej⁵².

Na wniosek osoby zainteresowanej rozwiązanie małżeństwa może być uznane przez sąd za fikcyjne, jeżeli zostanie ustalone, iż małżonkowie nadal zamieszkiwali razem i nie mieli zamiaru przerwania stosunków małżeńskich⁵³. Na podstawie decyzji sądu postanowienie o rozwiązaniu małżeństwa oraz akt rozwiązania małżeństwa (*Свідоцтво про розірвання шлюбу*) unieważnia się. Unieważnienia dokonuje państwowy organ rejestracji aktów stanu cywilnego.

Urzędy stanu cywilnego, obok przeprowadzenia postępowania rejestrującego do księgi rozwodów, są zobowiązane także w przypadku zakończenia postępowania o rozwód wydać w ciągu 30 dni od dnia złożenia wniosku, jeżeli nie było ono odwołane, specjalne postanowienie o rozwiązaniu małżeństwa⁵⁴. Rejestracja rozwiązania małżeństwa na podstawie postanowienia wydanego na wspólny wniosek małżonków wymaga osobistej obecności małżonków lub jednego z nich⁵⁵.

Małżeństwo zostaje rozwiązane w dniu wydania postanowienia o jego rozwiązaniu, a przypadku rozwiązania małżeństwa przez sąd – w dniu uprawomocnienia się orzeczenia⁵⁶, a nie w dniu otrzymania zaświadczenia o rozwiązaniu związku małżeńskiego, jak to było wcześniej.

Rozwiązanie małżeństwa na podstawie decyzji sądu musi zostać zarejestrowane w urzędzie stanu cywilnego byłej małżonki bądź małżonka na wniosek jednego z nich. Rozwiązanie małżeństwa potwierdza się aktem rozwiązania związku małżeńskiego (*Свідоцтво про розірвання шлюбу*), którego wzór jest zatwierdzony przez Gabinet Ministrów Ukrainy⁵⁷. Nadal aktualna zostaje propozycja Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy dotycząca wprowadzenia zmian do art. 115 k.r., który przewiduje obowiązkową rejestrację

⁵¹ Osoba skazana na karę pozbawienia wolności lub kurator osoby nie posiadającej zdolności do czynności prawnych nie ma prawa do złożenia wniosku w wymienionym trybie, ich zgoda na rozwiązanie małżeństwa inicjowane przez drugiego małżonka nie jest wymagana.

⁵² Zob. art. 107 ust. 1–3 k.r., pkt 5.12 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

⁵³ Zob. art. 108 k.r.

⁵⁴ Zob. art. 106 ust. 2 k.r.

⁵⁵ Zob. pkt 5.14 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

⁵⁶ Zob. art. 114 k.r., pkt 5.2 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

⁵⁷ Zob. art. 115 k.r.

rozwiązania małżeństwa przeprowadzonego zgodnie z decyzją sądu w państwowym organie rejestracji aktów stanu cywilnego. Organowi ustawodawczemu Ukrainy – Radzie Najwyższej – zaproponowano, aby dokumentem końcowym, który poświadcza zdarzenie prawne, była decyzja sądu, a nie świadectwo o rozwiązaniu małżeństwa, które wydawane jest przez państwowy organ rejestracji aktów stanu cywilnego. Jeżeli jedno z małżonków zmarło przed uprawomocnieniem się postanowienia sądu o rozwiązaniu małżeństwa, uważa się, że małżeństwo ustało wskutek jego śmierci. Jeżeli jedno z małżonków zmarło w dniu uprawomocnienia się postanowienia sądu o rozwiązaniu małżeństwa, uważa się, że małżeństwo ustało wskutek jego rozwiązania⁵⁸.

Zarejestrować rozwiązanie małżeństwa można niezależnie od okresu, który upłynął po uprawomocnieniu się postanowienia o rozwiązaniu małżeństwa przyjętego przez sąd. Tej rejestracji dokonuje się na pisemny wniosek obu małżonków bądź jednego z nich po okazaniu odpisu prawomocnego orzeczenia sądu o rozwiązaniu małżeństwa, dowodu osobistego albo dokumentu paszportowego oraz pokwitowania potwierdzającego wpłatę określonej przez sąd kwoty opłaty skarbowej. Urząd stanu cywilnego po otrzymaniu informacji o braku adnotacji o rozwiązaniu małżeństwa w miejscu przechowywania wpisu aktowego dotyczącego małżeństwa w terminie dziesięciu dni zaprasza wnioskodawcę, by zarejestrować rozwiązanie małżeństwa i w jego obecności rejestruje rozwiązanie małżeństwa. W dowodach lub dokumentach paszportowych byłych małżonków stawia się stempel o zarejestrowaniu rozwiązania małżeństwa zawierający nazwisko, imię, imię obojczyckie osoby, z którą zostało rozwiązane małżeństwo, miejsce i czas tej rejestracji.

Kobieta i mężczyzna, pomiędzy którymi małżeństwo zostało rozwiązane, mają prawo złożyć wniosek do sądu o wznowienie ich małżeństwa pod warunkiem, że żadne z nich nie przebywało w ponownym małżeństwie⁵⁹. Na podstawie decyzji sądu o wznowieniu małżeństwa oraz unieważnieniu aktu rozwiązania małżeństwa urząd stanu cywilnego wydaje nowy akt małżeństwa, w którym za dzień rejestracji małżeństwa, zgodnie z wyborem małżonków, może być uznany dzień pierwszej rejestracji lub dzień uprawomocnienia się orzeczenia sądu o wznowieniu małżeństwa⁶⁰.

⁵⁸ Wymienione reguły dotyczą tylko ustania małżeństw rozwiązanych w trybie sądowym po dniu 1 stycznia 2004 r., tj. po wejściu w życie kodeksu rodzinnego Ukrainy z 2002 r. W przypadku małżeństw rozwiązanych w trybie sądowym przed tą datą momentem ich ustania jest data rejestracji rozwiązania małżeństwa w urzędzie stanu cywilnego, por. art. 44 kodeksu o małżeństwie i rodzinie z 1969 r.

⁵⁹ Zob. art. 117 ust 1 k.r. W przypadku, gdy osoba uznana za zmarłą lub o nieustalonym miejscu pobytu odnalazła się i sąd uchylił odpowiednie postanowienie, urząd stanu cywilnego unieważnia postanowienie o rozwiązaniu małżeństwa pod warunkiem, że żadne z małżonków nie przebywa w nowym związku małżeńskim, zob. art. 118 ust. 3 k.r.

⁶⁰ Zob. art. 117 ust. 2 k.r.

W Polsce orzeczenie o rozwodzie, na podstawie art. 21 ust. 2 p.a.s.c. w zw. z art. 26 p.a.s.c., jest podstawą do naniesienia w akcie małżeństwa osób, których to orzeczenie dotyczy, wzmianki marginesowej będącej integralną częścią aktu stanu cywilnego.

Na gruncie prawa ukraińskiego dokonać zmiany imienia i nazwiska może obywatel Ukrainy, który ukończył 14 rok życia. Jednak przed uzyskaniem pełnoletniości musi on uzyskać zgodę rodziców albo tego z nich, z którym zamieszkuje, lub opiekuna. Zmiany imienia i nazwiska dokonuje urzędnik stanu cywilnego właściwy według miejsca stałego zamieszkania wnioskodawcy w terminie trzech miesięcy od dnia złożenia podania⁶¹. W przypadku odmowy zmiany imienia urzędnik wydaje wnioskodawcy kopię orzeczenia o odmowie, które w ustalonym trybie może być zaskarżone.

Rejestracji zgonu na Ukrainie dokonuje się w organach rejestracji aktów stanu cywilnego według ostatniego miejsca zamieszkania zmarłego, według miejsca śmierci lub znalezienia zwłok lub według miejsca pochówku⁶². Wniosek dotyczący rejestracji zgonu powinien być złożony nie później niż w ciągu trzech dób od dnia śmierci lub znalezienia zwłok, w przypadku niemożności uzyskania zaświadczenia lekarskiego o zgonie (*лікарське свідоцтво про смерть*) na druku N 106/o-95 lub zaświadczenia felczera na druku N 106-1/o-95, a w przypadku decyzji ekspertyzy sądowo-medycznej prokuratora – nie później niż w ciągu pięciu dób. Przy rejestracji zgonu osób nierozpoznanych do aktu zgonu wprowadzane są tylko te dane, które mieszczą się w zaświadczeniu lekarskim o zgonie (*лікарське свідоцтво про смерть*).

Za datę zgonu osoby uznanej przez sąd za zmarłą uważa się dzień uprawomocnienia się orzeczenia sądu, jeżeli sąd inaczej nie postanowił. W takich przypadkach rejestracji zgonu dokonuje się w księgach wznowionych wpisów aktowych o zgonie⁶³. Rejestracja zgonu cudzoziemców oraz osób bez obywatelstwa dokonywana jest na zasadach ogólnych.

* * *

Integracja społeczna i gospodarcza, a także procesy demokratyzacyjne sprzyjają dużej mobilności obywateli Europy, zwłaszcza środkowowschodniej. Swoboda i łatwość podróżowania wpływa na systematyczny wzrost zdarzeń o charakterze międzynarodowym mających wpływ na stan cywilny osób. Krótkie zestawienie niektórych aspektów rejestracji stanu cywilnego na Ukrainie w jakiejś mierze pozwala na przybliżenie bardzo praktycznej, aczkolwiek trudnej problematyki rejestracji u naszego wschodniego sąsiada.

⁶¹ Zob. pkt 6.1 *Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні*.

⁶² Zob. *ibidem*, pkt. 3.1.

⁶³ Zob. *ibidem*, pkt. 3.4.

Summary

Defining the true marital status of the citizens is the basic prerequisite in the legal circulation in all European countries. Marital status registration in Ukraine, similarly to Poland, is the state's domain. Obviously, the way this task is performed is different in the two legal systems with the main reason for the heterogeneity being the location of the bureaus registering life events essential from the point of view of marital status. It seems that it is the location in the structure of state administration that is the criterion differentiating particular systems of marital status registration in other countries as well.

Legal and organizational bases for the operation of bureaus registering marital status in Ukraine are defined in the Act of 24th December 1993 about registering acts of marital status, such as births (*народження*), marriages (*одруження*), quitting a marriage through divorce (*розірвання шлюбу*), determining fatherhood (*встановлення батьківства*), changes in the surname (*переміни прізвища*), in the first name (*імені*), in the father-originating name (*імені по батькові*) and deaths (*смерті*).

A short presentation of selected aspects of marital status registration in Ukraine allows, to some extent, to focus on the practical, though very complicated, issues of marital status registration in this country.